

Libellus Prologorum Primus

Numerus I,
Prologus Primus.

Du solt wissen, das alle krankheiten in fünferlei weg geheilet werden, und heben also an unser arzney bei der heilung und nit bei den ursachen, darumb das uns die heilung die ursach anzeigt. Auf das gêt unser argument, das fünferlei heilung sind. das ist als vil geret, als das fünferlei arzney sind oder fünferlei künst oder fünferlei faculteten oder fünferlei arzet. under denen fünfen ist ein iegliche ein genugsame facultas der arzney, alle krankheiten zu heilen. wan in fünf wege, wie angezeigt ist werden fünferlei faculteten der arzney erfunden, da ein ietliche für sich selbs sol haben den gradum eines bewerten arzts und eines gnugsamen arzts und eines kunstreichen arzts, zu heilen einen ieglichen zufall, krankheit und siechtagen in beiden arzneyen als des selbigen grads der fünferleien faculteten einer alein gnugsamer arzt. und in welcher facultet einer den gradum lernen, erfahren, erkunden und bewertet wil haben, als einer der sich des gebrauchen wil (uber das das er ansehen sol sein sêl und des kranken lieb) sol er geflissen sein, das er seiner facultet ein wolergrünter man sei, aus im selber mer erfahren dan aus dem kranken, und den grunt in

Eerste bundel voorreden

[*Algemene inleiding*]Nummer I,
Eerste voorrede[*Door elk van de vijf geneeswijzen zijn alle ziekten te genezen*]

U moet weten dat alle ziekten op vijf verschillende manieren genezen kunnen worden. We beginnen onze uiteenzetting over de geneeskunst dus met de genezing en niet met de oorzaken, want de genezing laat ons de oorzaak zien. Dit is de kern van ons betoog, dat er vijf manieren zijn om te genezen. Dat wil zeggen dat er vijf verschillende geneeswijzen zijn, ofwel vijf kunsten, vijf faculteiten, of vijf typen artsen. Elk van de vijf faculteiten binnen de geneeskunst is op zich voldoende om alle ziekten te genezen.

Want langs vijf wegen worden, zoals gezegd, vijf faculteiten der geneeskunst gevonden. Elk van deze faculteiten moet voor zichzelf over de graad van beproefd, degelijk en kunstrijk arts beschikken om iedere aan-doening, ziekte en kwaal op het gebied van chirurgie en interne geneeskunde te kunnen genezen. Wie deze graad slechts in één van de vijf faculteiten bezit, voldoet reeds als arts. En in welke faculteit iemand de kunst ook wil leren, ervaren, verkennen en beproefd hebben, met de bedoeling er gebruik van te maken, in ieder geval moet hij het volgende doen: zijn ziel en zijn liefde voor de zieke onderzoeken, ernaar streven zijn faculteit tot de bodem te hebben uitgevorst, meer ervaring aan zichzelf te danken hebben dan aan de zieke, en uitgaan van de faculteiten

inen sezen und nit [in] das subiectum, das blint vor im ligt, und nit von einer in die ander fal-
len, umbwanklen als die unergrüntnen in inen
selbs und sich selbs zweifelhaftig stellen. wan
ein ietliche facultas ist für sich selbs ein gnug-
same theoric, practic und physic, gnugsam zu
den ursachen, desgleichen zu der heilung der
selbigen. damit wöllen wir beschlosssen haben
den eingang unser ersten arzney beschreibung
und eröfnung.

Numerus II,
Prologus secundus.

Wie die vorbemelten wörter anzeigen fün-
ferlei faculteten der arzney und das ein ietliche
facultas on die ander ist und sein mag und ein
ietlicher ein gnugsamer Arzt in beiden Arzneyen
auf alle krankheiten,

so merkt das wir nit drum fordern auf fün-
ferlei heilung fünferlei ursach aller krankhei-
ten, sonder wir beschreiben fünferlei heilung,
da ein ietliche deren dient auf alle ursachen der
krankheiten wie dan hernach folget.

Anfänglich so du wilt ein arzet sein, gedenk
das ir zweierlei sind: der leibarzt und der wunt-
arzt. nicht aus der ursachen als zwen ursprung,
sonder aus ursachen der zwoen teilung die ein
iegliche ursach in ir selber hat. wan febris und
pestilenz haben ein ursprung, aber er bricht

als grondslag en niet van de patiënt, die ondoorgronde-
lijk voor hem ligt. Hij moet ook niet van de ene in de
andere methode vervallen en wankelen zoals degenen
die in zichzelf geen vaste grond hebben en zichzelf in
twijfel trekken. Want iedere faculteit biedt op zich een
toereikende theorie, praktijk en medische grondslag om
de oorzaken te achterhalen en deze te genezen. Hiermee
willen we de inleiding tot de eerste beschrijving en ken-
nisgeving van onze geneeskunst besluiten.

Nummer II,
Tweede voorrede

[Het verschil tussen interne en chirurgische ziekten]

In het voorgaande hebben we aangegeven dat er bin-
nen de geneeskunst vijf faculteiten zijn, en erop gewezen
dat elk van die faculteiten los van de andere staat en kan
staan, en dat iedere arts [die welke van deze methoden
ook beheerst,] voldoet om alle ziekten op chirurgisch en
intern geneeskundig gebied te behandelen.

Let wel, we zeggen niet: er zijn vijf geneeswijzen, en
dus moeten er ook vijf oorzaken van alle ziekten zijn. We
beschrijven vijf geneeswijzen, en elk daarvan dient voor
alle ziekteoorzaken, zoals uit het volgende zal blijken.

Wilt u arts zijn, bedenk, om te beginnen, dat er twee
groepen artsen zijn: de intern geneeskundigen en de
chirurgen. Niet omdat er twee oorsprongen zouden
zijn, maar vanwege de tweedeling die iedere oorzaak in
zichzelf heeft. Want koorts en pest hebben dezelfde oor-
sprong, maar vervolgens vindt er een splitsing plaats. Bij

sich. ein teil gehet in die feule der inwendigen, als febres, und gehört dem leibarzt zu, der ander teil gehet in die pestilenz, das ist in den centrum zum ausgang. durch ein solchs anzeigen verstant ein grunt zu erkennen beide stent der arzten. ein iegliche krankheit die vom centro gehet in die weite ist zugehörig dem physico, aber die von weitte in centrum gehet die ist zugeschlossen dem chirurgico.

Dergleichen auch mercket was zu den emunctorien begeret nach verordeneter natur das ist alles physisch, was aber die unnatürlichen emunctoria sucht das ist chirurgisch. auch was sichtige stetten sind der krankheiten das ist ein wunt; was unsichtig ist, das ist des leibs. also teilen sich die stent der arzten. aber wie sich die secten der arzten halten, ist mer aufmerkung zu haben. wiewol sie in stent geteilt sind, aber der secten seind fünf und heilen in fünf weg; fünf seind auch der ursachen aller krankheiten ursprung, aber nur ein sect darauf, das ist das ein ietliche sect oder was einer für einer sect ist, der sol wissen die fünf ursprünge. aber der heilung nach sind fünf secten, dem verstant nach auf wissen der ursachen nur ein secten. dabei wollen wir beschlossen haben die stent der arzten.

een gedeelte van de gevallen komt het tot rotting van het inwendige, in de vorm van koorts; deze vallen onder de competentie van de intern geneeskundige. Bij het andere gedeelte ontstaat pest, dat wil zeggen, de ziekte eindigt in het midden. Deze aanwijzing kunt u als basis zien om de twee standen van artsen te onderscheiden. Iedere ziekte die vanuit het midden naar de buitenkant verloopt, valt onder de intern geneeskundige; terwijl een ziekte die zich vanuit de periferie naar het midden toe ontwikkelt, tot het werkterrein van de chirurg behoort.

Let er ook op dat datgene wat volgens de natuurlijke orde naar de emunctoria² streeft, allemaal inwendig is, terwijl datgene wat onnatuurlijke uitgangen zoekt, chirurgisch is. En waar zich de ziekte zichtbaar manifesteert, is er sprake van een wond; wat onzichtbaar is, is inwendig. Hierin onderscheiden zich de standen der artsen.

Meer aandacht verdienen echter de geneeskundige richtingen. Daarbinnen zijn dan ook nog de standen te onderscheiden, maar scholen zijn er vijf, en ze genezen op vijf verschillende manieren. De oorsprongen van de oorzaken van alle ziekten zijn eveneens vijf in getal, maar in dit opzicht is er slechts één school, dat wil zeggen dat iedere school, of een arts van welke school dan ook, de vijf oorsprongen moet kennen. Wat betreft de genezing, zijn er vijf scholen, wat betreft de kennis van de oorzaken, slechts één. Hiermee willen we de uiteenzetting over de standen der artsen afsluiten.

2. Uitscheidingsorganen.

Numerus III,
Prologus Tertius.

Wie also fünferley arzet werden erfunden und auch sein sollen, als in den faculteten als die fünf secten, und also sind sie geteilt von einander, das kein sect procedirt der andern, gleich und eine ietliche secten genugsam ist die fünf ursprung aller krankheiten zu heilen, die ein ietliche sect alle fünf für sich selbs under seiner cur wissen sol. so merkt am ersten der fünf secten namen, darnach so wollen wir weiter der arzney nachgründen so dies praeambulum aus ist.

Die erst facultas oder sect heißt naturales aus ursachen sie arzneien alein nach der natur des gewechs, wie die concordanten zusammenstimmen, als kalt mit warmem, feucht mit trucknem, die völle mit auslerung, nüchtere mit anfüllen und dergleichen, wie die natur ein ietliches durch sein widerwertiges lernt vertreiben. diser secten sind gewesen Avicenna, Galenus, Rasis und ire ausleger und dergleichen.

Die andere sect heißent specifici, aus ursachen das sie durch formam specificam und durch ens specificum heilen alle krankheiten. als ein exempel. der magnet zeucht eisen an sich, das er nit tut aus der natur seiner qualiteten, alein specifica. also heilen die arzet alle krankheiten in der cur specifica. deren sind gewesen die experimentatores und die ir nennet

Nummer III,
Derde voorrede
[De vijf richtingen binnen de geneeskunst]

Er zijn dus vijf typen artsen te vinden, en die moeten er ook zijn, als faculteiten, als vijf richtingen. Deze zijn zo verschillend van elkaar dat geen school voorrang geniet voor een andere. Alle scholen zijn evengoed in staat de vijf oorsprongen van alle ziekten te genezen. Iedere richting moet deze dus alle vijf voor zichzelf weten te behandelen. Onthoud nu, om te beginnen, de namen van de vijf richtingen, en na deze inleiding willen we de geneeskunst verder doorgronden.

De beoefenaars van de eerste faculteit of school heten naturales, omdat zij alleen volgens de natuur van de ziekteverschijnselen genezen, op basis van overeenkomsten. Zo wordt koude met iets warmes behandeld, vocht met iets droogs, volheid door lediging, leegte door vulling en zo voorts, zoals de natuur alles door zijn tegendeel leert verdrijven. Tot deze school behoorden Avicenna, Galenus en Rhazes, evenals hun commentatoren en soortgelijken.

De tweede school is die van de specifici, omdat zij alle ziekten door een specifiek voorschrift en door het ens specificum genezen. Een voorbeeld: de magneet trekt ijzer aan, en dat doet hij niet omdat dat in zijn aard ligt, maar op een specifieke manier. Zo genezen deze artsen alle ziekten door middel van een specifieke behandeling. Onder hen waren de voorstanders van een op de ervaring gebaseerde geneeskunde en degenen die u spottend empi-

empiricos von wegen euers gespöts. und alle naturales, aus ursachen das sie purgiren das aus forma specifica kompt und naturalibus nit zustehet, fallen von einer sect in die andere.

Die dritten heißen characterales, aus ursachen durch ir character machen sie alle krankheiten gesunt, wie ir libell ausweist und ir cur. in solcher kraft, als wan einer einem gebeut zu laufen und der lauft, das geschicht mit dem wort. also ist das auch durch das wort, das ist ein character. und ire anfenger sind gewesen und gebraucher Albertus Magnus, astrologi, philosophi und deren vil mer.

Die vierten heißen spiritales, aus ursachen daß sie den geisten der kreutern und wurzeln gebieten und bezwingen können, den kranken zu erledigen, den sie gefangen haben und krenkt. als wan ein richter ein in stock legt, so ist er alein sein arzt. wan der stock ist sein und der schlüssel sein; er mag auftun. also zu gleicher weis die gebundenen kranken durch die kreuter geist also entlediget werden, so derselbig geist erfault oder verzert wird, wie sein libell hernacher anzeigt. deren secten sein vil, deren nicht namen ist, als Hippocrates und andere.

Die fünften heißen fideles, auß ursachen das sie die krankheiten durch den glauben gesunt machen, als der da glaubt der warheit

rici noemt. Overigens wisselen alle naturales van de ene richting naar de andere, aangezien zij ook van purgeermiddelen gebruik maken. Deze hebben een specifieke werking en vallen zodoende niet onder hun competentie.

Degenen die zich op de derde methode hebben toegelegd, heten characterales, omdat zij alle ziekten door hun karakter³ genezen, zoals het aan hen en hun methode gewijde boek laat zien. Dat gebeurt op basis van een soortgelijke kracht als wanneer je tegen iemand zegt te lopen, en hij loopt, namelijk door middel van het woord. Zo gebeurt ook dit door het woord, dat wil zeggen, een karakter. Onder degenen die deze geneeswijze voor het eerst hebben gebruikt, was Albertus Magnus; verder astrologen, filosofen en vele anderen.

De vertegenwoordigers van de vierde richting heten spiritales, omdat ze in staat zijn de geesten van de kruiden en wortels te overheersen en hun te gebieden de zieke die zij hebben gevangen en ziek gemaakt, van zijn kwaal te bevrijden. Net als wanneer een rechter iemand in het blok sluit: dan is hij ook de enige die hem kan helpen. Want het blok is van hem en de sleutel ook; alleen hij kan het weer opendoen. Op dezelfde wijze worden de geboeide zieken door de geesten van de kruiden bevrijd, wanneer een dergelijke geest verrot of verteerd wordt, zoals verderop in het betreffende boek wordt uitgelegd. Tot deze school behoren velen die niet op te noemen zijn, onder hen Hippocrates en anderen.

De vijfde school vormen de fideles, die zo heten omdat zij door middel van het geloof genezen: degene die de

3. 'Karakter' betekent in het Grieks graveur. Het gaat hier om het vermogen een stempel op de zieke te drukken.

und wird gesunt, als Christus und sein jünger getan haben. von solchen secten werden fünf beschluß bücher hernach folgen, da wir euch unterrichten wollen, sie baß zu verstehen.

Numerus IV,
Prologus quartus.

Wie wir euch anzeigen, fünf beschlußbücher zu verordnen auf die fünf secten, teilen wir die selbigen in zwen teil, einen in die practic des leibs und den andren in die practic der wunden und mit iren canonibus verzeichnet und paragraphis. aber dise praeambel und praesagia sezen wir bedeutlich auf sie beide, keim stant zu entschlahen sein. aber vor dem und wir euch die fünf bücher anheben, wöllen wir euch arzetten in beiden stenden und in allen secten anzeigen ein parenthesin der gescheiden soll sein also durch ein parenthesis, den wir euch nennen parenthesin medicam und sol stehent zwischen den ietzt treibenden vorreden und den fünf büchern des beschluß; wird in keines gehenkt werden noch keim teil zugeeignet sonder für sich selbs ganz eigen stehen. diser parenthesin wird euch anzeigen aller krankheiten ursprung, von wannen sie komen, den ein ietliche sect der arzetten wissen sol und verstehen. alsdan hat er sein freien willen, an sich zu nehmen under den

waarheid geloofd, wordt gezond. Dit hebben Christus en zijn discipelen gedaan.

Over deze scholen zullen hieronder vijf afsluitende boeken volgen, omdat we u willen leren ze beter te begrijpen.

Numerus IV,
Vierde voorrede

[Alle artszen dienen alle ziekteoorzaken te kennen]

Deze vijf afsluitende boeken, over de vijf scholen, zullen we weer onderverdelen in twee delen, het ene over de praktijk van de interne geneeskunde, het andere over de wondbehandeling, waarbij telkens de respectieve regels en paragrafen worden vermeld. Met deze inleiding en deze verwijzingen vooraf richten we ons daarentegen expliciet tot beide standen; hier kan geen van de twee omheen.

Maar voordat we beginnen aan de vijf boeken, willen we voor u, artszen van beide standen en alle scholen, een excurs inlassen, die van de hoofdtekst gescheiden zal zijn en tussen haakjes zal staan. We noemen dit een medische excurs, die tussen deze voorreden en de vijf afsluitende boeken zal staan en in geen van deze delen geïntegreerd of erbij ingedeeld zal worden, maar helemaal los op zichzelf zal staan.

Deze excurs zal u de oorsprongen laten zien, waar alle ziekten uit voortkomen; deze dienen de artszen van alle scholen te kennen en te begrijpen. Daarna staat het iedereen vrij om van de vijf scholen tot de zijne te maken

fünf secten, welche er wil, und die gebrauchen auf den grunt wie er verstehet den ursprung der krankheiten nach auslegung dises parenthesis. diser parenthesis ist euch ein anzeigen aller krankheiten ursachen, darumb er bilich fürtrit die fünf beschlußbücher, aus der ursachen das die heilung sol ein ursach haben, das ist ein wissenden man uber das darauf sie gebraucht wird. in disem parenthesi werden fünf teilung werden und genennet tractat. und aus der ursachen werden ir fünf werden, das fünf ding sind, aus welchen all krankheiten entspringen, und ein ietlich tractat wider in sein austeilung geführt durch capitel, damit dester leichter der grunt der ursprungen verstanden werde, alle zufell, krankheiten und all ir geschlecht und das von wannen sie komen. und das wird alles beschehen in zwifachen capiteln nach dem verstant auf beide stent der arznei in allen secten einander nachfolgen und von einander gescheiden durch regulas. und das end der fünf tractaten ist das end des parenthesis, seiner capiteln, regeln, und als dan fahen an die fünf beschlußbücher des grunts der heilung in den fünf secten.

welke hij wil, en die te gebruiken op basis van zijn inzicht in de oorsprong van de ziekten overeenkomstig de uitleg die in deze excurs wordt gegeven.

In deze excurs worden u de oorzaken van alle ziekten getoond; daarom staat hij met recht voor de vijf afsluitende boeken. Want de genezing moet ergens op gebaseerd zijn, dat wil zeggen, u moet kennis hebben van datgene wat genezing nodig heeft.

De excurs zal uit vijf delen bestaan, die traktaten worden genoemd. Het zullen er vijf zijn, omdat er vijf sferen zijn, waar alle ziekten uit voortkomen. En ieder traktaat zal weer in hoofdstukken worden verdeeld, opdat de grondslagen van de oorsprongen, waar alle aandoeningen en ziekten en alle uitingvormen ervan uit voortkomen, des te makkelijker begrepen worden. En dat zal allemaal in tweeledige hoofdstukken gebeuren, zodanig dat de twee standen binnen de geneeskunst in alle scholen elk afzonderlijk besproken worden. En het einde van de vijf traktaten is het einde van de excurs, zijn hoofdstukken en regels, en dan beginnen de vijf afsluitende boeken over de grondslag van de genezing binnen de vijf scholen.

Liber prologorum secundus.

Numerus V,
Prologus Primus.

Also wöllen wir unser vorred füren in den parenthesi. anfenglich ermanent wir euch leib- und wuntarzet, das ir euch nit gedenken sollet, so ir leset unser parenthesin, aus welchem ein rechter arzt geboren wird, das wir in eueren büchern ler sein oder unerfaren, darumb das wir nit eueren pflug ziehen. wir entschlahen uns des, wan uns misfalt euer stylus, practic und ursach als der irrenden und unerfarenen, als wir mer in nachfolgendem melden werden. darzu ursachen uns euer wenig zeichen und die vile der kranken, die sich euer aller erwehren, denen ir hilf abschlahent. und wiewol ir gründet und referirt euch auf die geschribenen arzet Chaldeische Arabische und Griechische, wil uns spötlich ansehen. dan ir schrift weisen, das inen mit iren kranken gleich gangen ist wie euch mit den eueren, deren die mererzal stirbet. ir solt euch des nit gedenken, das ir durch ir geschrift uns wolt reprobiren, strafen oder vernichten, dan ir habt ir kein grunt. ir solt auch nit gedenken das sie wider uns lauten, mer mit uns; dan wir lassen in unsern vil aus das

Tweede bundel voorreden

[Inleiding tot de excurs over de ziekteoorzaken]

Nummer V,
Eerste voorrede

[Met de boeken uit de oudheid kunt u niet genezen]

Dan komen we nu tot onze voorreden bij de excurs. Om te beginnen, willen we u, interne geneesheren en chirurgen, op het hart drukken dat u niet moet denken, wanneer u onze excurs leest over wat iemand tot een goede arts maakt, dat wij, omdat we uw ploeg niet trekken, uw boeken niet gelezen of er geen ervaring mee zouden hebben. We gaan er niet op in omdat uw manier van schrijven en uw praktijk ons niet bevallen en we ze als een oorzaak van uw dwalingen en gebrek aan ervaring beschouwen, zoals we in het volgende nader uiteen zullen zetten.

Hiertoe nopen ons het feit dat u zo weinig tekenen doet, en het grote aantal zieken die zich tegen u allen verzetten of aan wie u geen hulp kunt bieden. Dat u zich baseert en beroept op datgene wat Chaldeeuwse, Arabische en Griekse artsen hebben geschreven, doet ons belachelijk aan, want hun geschriften laten zien dat het hun met hun zieken net zo is vergaan als u met de uwe, van wie het merendeel overlijdt.

U moet niet denken dat u ons door middel van hun geschriften de les kunt lezen, ons kunt weerleggen of de grond in boren, want u zult daar niets vinden om u op te baseren. En net zo min moet u denken dat zij in tegenpraak met ons zijn; eerder steunen ze ons, want wij slaan

wir zu inen weisen und zeigen auf sie als auf die rechten. das geschicht aber allein in sectis naturalibus, und was wir da reden, das dienet auf die naturalisch secten, darin ir euch entpört als die hochgelerten. darneben verwerfet ir die andern secten all, deren 4 sind, und gedenkt euch nit das ir sie nit verstehent. und ob schon ir in euern libellen nichts ad propositum findet, das [sich] darzu reimt, so wisset das Hippocrates mer einer spiritualischen sect gewesen ist dan naturalischen, wiewol er nichts meldung tut. der Galenus ist mer ein characteristischer arzt gewesen dan naturalis, des gleichen von andern. solch faculteten und heimlichkeiten mögen magnalia artis geheißen werden und nidergetrukt, der lang weg herfür bracht den ir keuen und ruminiren.

Numerus VI,
Prologus secundus.

Aber wie wir euch anzeigen den parenthesin, in welchem alle grünt des arzets ligent, auch der grunt Avicennae, Rasis, Averrois, Hippocratis, Galeni, solt ir auf beide stent verstehen im leib und in den wunden, das in im die ganz theoric stehet und die ganze practic in im begriffen, zu erkennen alle krankheiten und ir

in onze geschriften veel over, waarbij we naar hen verwijzen en hen als autoriteiten aanwijzen. Dat betreft echter alleen de scholen van de naturales, en wat we nu zeggen, heeft te maken met deze school, waarin u zichzelf vol verontwaardiging als de hooggeleerde heren beschouwt. Daarnaast verwerpt u al de andere scholen, en dat zijn er nog vier, en bent u zich er niet van bewust dat u ze niet begrijpt.

En hoewel u in uw boeken niets over dit onderwerp vindt, wat hiermee zou rijmen, weet dat Hippocrates eerder bij een spiritalische dan bij een naturalische school heeft behoord, hoewel hij daar niets over vermeldt. Galenus is eerder een characteralis geweest dan een naturalis, en hetzelfde geldt voor anderen. Deze faculteten en geheimen kunnen de grote werken van de kunst worden genoemd, die in de verdrukking zijn gekomen. Een lange weg heeft ze voortgebracht, die u nog steeds aan het kauwen en herkauwen bent.

Nummer VI,
Tweede voorrede

[Uit elk van de vijf entia kunnen alle ziekten ontstaan]

Maar als we u nu de excurs laten zien, die alles bevat, wat ten grondslag ligt aan het werk van de arts, ook de grondslag van het werk van Avicenna, Rhazes, Averrhoës, Hippocrates en Galenus, moet u, artsen van de twee standen, interne geneeskundigen en chirurgen, begrijpen dat hier de hele theorie staat en de hele praktijk hierin besloten ligt, zodat u inzicht kunt krijgen in alle ziekten en in

arznei, wollen wir ein kurz auslegung sezen also. diser parenthesis hat fünf tractat und eines ietlichen tractats subiect ist ein ens. auf das merckt das fünf entia sind, die alle krankheiten machen und geberen. fünf entia bedeuten fünf ursprung, das verstant also: fünferlei ursprung seind, aus welchen ein ietlicher ursprung alle krankheiten zu machen hat, gewaltig die selbigen zu geberen, so vil krankheiten ie und ie in der welt gewesen sind und noch sind und werden. auf welche entia ir arzet ein aufmerken sollet haben, das nicht alle krankheiten von eim ens herkomen oder aus eim grunt, sonder das fünf stück, das ist fünf entia [sind], da aus eim ietlichen alle krankheiten zukünftig sind. des merket ein exempel. ir habt ein krankheit für euch, als pestilenz. nun ist die frag, woraus sie komm? ir gebet mir die antwort, sagt aus zerbrechung der natur. ietzt redet ir als die naturales. aber der astronomus sagt, das der lauf des himels ein solche macht. nun weders ist war? ich sag also ein beschluß, das ir beide recht habt: aus der natur kompt eine, aus den astris kompt auch eine und noch aus dreien stücken. dan natura ist ein ens, astrum ist auch ein ens. ir solt also wissen, das fünferlei pestilenz sind, nit geret auf ir natur, wesen, form oder gestalt [sonder] auf ir herkomen, wannen sie geboren werden, [sie] seien darnach wie sie wollen. also

de manier om ze te genezen. We zullen dit in het kort als volgt uitleggen.

Deze excurs bestaat uit vijf traktaten, en ieder traktaat heeft een ens⁴ als onderwerp. Let dus op: er zijn vijf entia, die alle ziekten voortbrengen en doen ontstaan. Vijf entia, dat betekent vijf oorsprongen, en dat is als volgt te verstaan: er zijn vijf oorsprongen, en elk daarvan brengt alle ziekten voort of heeft de macht deze te doen ontstaan; dus alle ziekten die er ooit in de wereld zijn geweest, die er nu nog zijn en die nog zullen ontstaan. Met betrekking tot deze entia moet u, artsen, er aandacht aan schenken dat niet alle ziekten [met dezelfde naam] van één ens afkomstig zijn of er hetzelfde aan ten grondslag ligt, maar dat er vijf wezenheden zijn, dat wil zeggen, vijf entia, en uit elk daarvan kunnen alle ziekten ontstaan.

Neem maar een voorbeeld. U hebt een bepaalde ziekte voor zich, laten we zeggen, de pest. De vraag is nu, waar ze uit ontstaan is. Uw antwoord luidt: uit een verstoring van de natuur. Nu praat u als de naturales. Maar de astroonoom zegt dat de loop van de hemel deze voortbrengt. Wie heeft nu gelijk? Ik kom tot de conclusie dat u allebei gelijk heeft: uit de natuur komt er een, uit de sterren komt er ook een, en ook nog uit drie andere sferen. Want de natuur is een ens, en het gesternte is ook een ens. U moet dus weten dat er vijf soorten pest zijn, wat niet betrekking heeft op de natuur, het wezen, de vorm of gestalte ervan, maar op de herkomst, de bron waaruit ze zijn ontstaan, ongeacht hun latere vorm.

4. Lat. *ens*, meervoud *entia*: het zijnde, het wezen. Hier gebruikt ter aanduiding van de verschillende levenssferen van waaruit ziekte kan ontstaan.

reden wir, das unser leib fünf entibus underworfen ist und ein ietlich ens alle kranckheiten under im hat und gewalt mit inen uber unsern leib. dan es seind fünferlei wassersucht, fünferlei gelbsucht, fünferlei fieber, fünferlei krebs, desgleichen von andern.

Numerus VII,
Prologus tertius.

Wie also fünf entia euch erzelet sind, so merken ir arzt was für ein ens erkannt wird. ens ist ein ursprung oder ein ding, welchs gewalt hat den leib zu regiren. aber ir halt euch also und irrent in dem gegen uns, das ir sezet, das alle pestilenz aus den humoribus entspring oder aus dem das im leib ist, da ir fast irrent. gedencken an das, was das sei das den leib vergift, und nit, wie der leib vergift da ligt. gedencken auch nit, das alle krankheiten oder eine aus dem leib alein selbs kumm. es muß der leib entzündt sein oder etwas das in ursachet auf solches, wan er gibt im selber nit ursach zu keiner krankheit. auf das schreiben wir euch, daß fünf stuck seind, die den leib verderben und in ursachen zu krankheiten, denen er nit widerstreben mag, sonder sich muß von inen lassen krenken als die, die da gewalt uber in haben im leib, den zu krenken nach irer art. und ein ieglichs ens ist also, das im underworfen seind alle krankheiten, nichts ausgenommen. darumb fünferlei feur

We zeggen dus dat ons lichaam aan vijf entia is onderworpen, en dat elk ens alle ziekten onder zich heeft en daardoor macht heeft over ons lichaam. Want er zijn vijf soorten waterzucht, vijf soorten geelzucht, vijf soorten koorts, vijf soorten kanker, en zo voorts.

Nummer VII,
Derde voorrede
[Begripsbepaling: het ens]

Nu we u dus over de vijf entia hebben verteld, let op, artsen, wat als een ens wordt beschouwd. Een ens is een oorsprong, of iets dat de macht heeft over het lichaam te heersen. Maar u houdt het erop, en daarin vergist u zich tegenover ons, dat u stelt dat alle pest uit de lichaamssappen afkomstig is, of uit datgene wat er in het lichaam is; daarmee hebt u het helemaal mis. Denk aan datgene wat het is, dat het lichaam vergiftigt, en niet hoe het lichaam er vergiftigd bij ligt. U moet ook niet menen dat alle ziekten alleen uit het lichaam zelf afkomstig zijn – zelfs niet één. Het lichaam moet ontstoken zijn, of er moet iets zijn wat het ertoe aanzet, want het geeft zichzelf geen aanleiding tot welke ziekte dan ook.

Hierover schrijven we u dat er vijf wezenheden zijn, die het lichaam verderven en aanleiding geven tot ziekten waar het geen weerstand aan kan bieden. Het lichaam moet zich ziek laten maken door hen die de macht hebben overeenkomstig hun aard ziekte te verwekken. En ieder ens is van dien aard dat alle ziekten, zonder uitzondering, erdoor voortgebracht kunnen worden. En zo branden er

sind uber den leib, wan der leib muß warten, welches feur in betret und im ein krankheit mache. darauf sol der arzt gedenken, so er ein paralyticum hat, welches feur, welches ens das paralis geboren hat. dan ir seind fünf, als alle krankheiten seind, stehent in fünf ursachen, das ist in fünf ursprüngen. und welcher arzt das nit verstehet, der ist ein blinder, dan keins nimpt eins andern cur an.

Numerus VIII,
Prologus quartus.

Wie wir anzeigen tunt von den fünf entibus, so ist ietzt das nechst die entia zu erkennen. und ob schon die alten unsere vorfordern, so sie widergeboren würden, in unsern arzneien sich würden verwundern und befremden, sol uns der minst kumer sein. aber ire recept wollen wir nit entsezt haben, sonder ausklauben den kern aus inen. auf anfang des parenthesis, damit wir die libell der prologorum enden und das ir die entia verstanden, welche die sind die uns unsern leib zwingen und gewaltig nöten und das also. der erst tractat des parenthesis sagt wie das gestirn in im hat ein kraft und wesen, das selbig ist unsers leibs gewaltig, also das unser leib muß gewarten und nemen, was das gestirn in uns wirkt. dise kraft des gestirns

vijf vuren boven het lichaam, en het lichaam moet maar afwachten welk vuur het treft en het ziek maakt. Daarom moet de arts, wanneer hij bijvoorbeeld een verlamde voor zich heeft, zich afvragen welk vuur, welk ens de verlamming teweeg heeft gebracht. Want er zijn er vijf, net zoals alle andere ziekten vijf oorzaken, dat wil zeggen, vijf oorsprongen hebben. De arts die dat niet begrijpt, is een blinde, want geen zieke kan worden genezen door een behandeling die op het verkeerde ens is gericht.

Numer VIII,
Vierde voorrede
[*De vijf entia*]

Nu we hebben aangegeven dat er vijf entia zijn, bestaat de volgende stap erin deze te leren herkennen. Als onze voorouders nu weer geboren zouden worden, zouden ze wel verbaasd zijn en vreemd staan te kijken over onze geneesmethoden; maar dat zal ons het minst bekommeren. We willen hun voorschriften echter niet helemaal afwijzen, maar het principe ervan blootleggen. Om nu aan de excurs te beginnen en de boeken met voorreden af te sluiten, en om u een beter begrip te geven van de entia die ons lichaam beheersen en voor zo veel moeilijkheden plaatsen, het volgende:

In het eerste traktaat van de excurs wordt besproken hoe het gesternte een kracht en een wezen in zich heeft, waardoor het macht heeft over ons lichaam, zodat ons lichaam moet afwachten en aanvaarden wat het gesternte

heißt ens astrorum und ist das erst ens, dem wir unterworfen sind.

Der ander gewalt, der uns gewaltiglich regiret und uns in krankheit bringet, das ist ens veneni. da merken, so nun das gestirn kein schaden in uns tut und gesunt in uns ist, so mag uns ens veneni umbringen, und sind dem selbigen unterworfen und müssen des erwarten und mögen uns des nicht erwerben. der drit ist ein gewalt der uns unsern leib krenket und schwachet, ob schon die zwei ens in uns gut sind und glücklich, das heißt ens naturale. das ens ist das, so unser eigen leib uns krank macht durch sein verirrung und durch sein selbs zerbrechen. also auf das entspringen vil andere krankheiten und alle krankheiten, kein ausgenommen, wan schon all andere entia gut sind. das viert ens sagt von den gewaltigen geisten, die unsern leib krenken und schwächen und des gewalt haben und wir der erwarten müssen und nemen die krankheiten auf unsern leib wie sie uns die zufügen. das fünfte ens das uns unsern leib krenket, so uns die andern all glücklich und gesunt beistand, ist ens dei. und merk auf das ens gar wol, damit du könnest erkennen, was ein ietliche krankheit inhalt. also wie wir euch do anzeigen und zu verstonen geben, so mercken entlich, das deren ens ein ietlichs under im alle krankheiten hat. auf das seind fünf pestilenz, das ist aus dem ens astri, aus dem ens veneni, aus dem ens natura, aus dem ens spirituum und aus dem ens dei. also sind auch alle krankheiten darauf ir mercken

in ons teweegbrenge. Deze kracht van het gesternte heet ens astrale, het eerste ens waaraan we onderworpen zijn.

De tweede macht die ons beheerst en ziek maakt, is het ens veneni. Let op, als het gesternte ons geen schade berokkent en gezond is in ons, kan toch het ens veneni ons nog om het leven brengen. We zijn eraan blootgesteld, moeten het afwachten en kunnen ons er niet tegen verzetten.

Het derde is een macht die ons lichaam ziek maakt en verzwakt, ook al zijn de eerste twee entia in ons goed en gelukkig; deze heet ens naturale. Van dit ens is sprake wanneer ons eigen gestel ons ziek maakt, door zijn eigen dwaling en verstoring. Hier komen vele andere ziekten uit voort; alle ziekten, geen een uitgezonderd, ook al zijn alle andere entia goed.

Het vierde ens, [het ens spirituale,] heeft te maken met de machtige geesten die in staat zijn ons lichaam ziek te maken en te verzwakken, terwijl wij moeten afwachten en de ziekten die ze ons toebrengen, op ons moeten nemen.

Het vijfde ens dat ons lichaam ziek maakt, ook wanneer de andere ons allemaal gelukkig en gezond laten, is het ens dei.

Let dus goed op het ens, zodat u in staat bent te herkennen wat ieder geval van ziekzijn inhoudt. En onthouden slotte, zoals we u hebben uitgelegd en te verstaan gegeven, dat elk van deze entia alle ziekten onder zich heeft. Er zijn dus vijf soorten pest, dat wil zeggen uit het ens astrale, uit het ens veneni, uit het ens naturale, uit het ens spirituale en uit het ens dei. En hetzelfde geldt voor alle andere ziekten. U moet er dus op letten en in over-

solt und betrachtet das nicht aus einer ursach
komen die krankheiten, sonder aus fünfen, wie
ir bisher euch eins entis beholfen habt und des
selbigen irrig und zu nichtig im grunt.

Numerus IX,
Prologus quintus.

Ir solt euch nit verwundern ab diser vorred
in dem parenthesi, dan verwundern kompt aus
eim unwissen und unverstant. so euch aber
das verwundern nit lassen mag, so durchle-
set den parenthesin der euch euers verwun-
derns ein end gibt, wiewol wir euern stylum nit
anschauen, wan ursach er sicht uns lez an und
gar schilend.

Ir möget in euch wol ergründen, das ir all die
rezepten habt für die febres gar wol ausgestri-
chen. aber wie gut ir die habt, so misgeret euch
euer handel so schwer, das ir selbs erschrecken
darab. so ir betrachten den grunt der selbigen,
so finden ir, das ir selbs den grunt nit verstehet.
ir achten ein anders dan ir achten solt. ir teilt
aus die geschlecht der fieber wol in 70 teil und
betrachten aber nit, das ir fünfmal 70 sind, und
ir gebt euer ingenium auf das ens naturale und
betracht nit, das ir noch 4 sind.

So das ens naturale wie ir das für euch habt
schuldig wer an dem leger oder fieber, so werent
ir wol etlichs teils auf dem rechten weg, aber
ir sinnen im nach gleichsam sei es ein plag;

weging nemen dat er niet één ziekteoorzaak is, maar vijf;
terwijl u zich tot nu toe met één ens heeft beholpen, en
dat ook nog op een verkeerde en ongefundeerde manier.

Nummer IX,
Vijfde voorrede
[Zonder inzicht in de entia valt niet te genezen]

U moet zich over deze voorrede bij de excurs niet
verbazen, want verbazing komt voort uit onwetendheid
en onbegrip. Als de verwondering u echter niet los wil
laten, lees dan de excurs, die aan uw verbazing een eind
zal maken. Wij zullen echter uw pennenvruchten niet in
beschouwing nemen, want ze lijken ons schadelijk en
helemaal verkeerd.

U mag er zelf wel van overtuigd zijn dat u al de recep-
ten voor de diverse soorten koorts goed op een rijtje hebt;
maar zo goed u die ook paraat houdt, uw handel mislukt
toch zodanig dat u er zelf van schrikt. Als u naar het
wezen van de koortsen kijkt, komt u er achter dat u dit
zelf niet begrijpt. U let op andere dingen dan waarop u
zou moeten letten. Zo onderscheidt u wel zeventig ver-
schillende soorten koorts, maar u bedenkt niet dat het er
vijf keer zeventig zijn; en u richt uw verstand op het ens
naturale en bedenkt niet dat er nog vier entia zijn.

Als het ens naturale, zo als u het beschouwt, de oor-
zaak zou zijn van het ziekbed of van de koorts, zou u wel
grotendeels op de juiste weg zijn; maar u denkt erover

also verfüret ir euch selbs. gedenken, wie oft es sich euch begeb und begeben habe, das ir ein febricitanten curiren, do ein frag were, ob er durch euch gesunt wer worden oder nit? aus ursachen, ist der febricitant entzündet aus dem astro, so gehet er mit im hin, geniset oder stirbt. arzneien in wie ir wolt, gebt im die apotheken zu essen, es ist alles vergebens, als der tractat ens astrorum ausweiset.

Auf das merket, das euch nit verborgen ligen die entia, damit das ir wisset wo ir dran seit, ob ir dem kranken nuz seit oder schad. die theoric ist euch ganz physicalisch gesezt, der ir euch behelft, und berüret alein das ens naturale an, aber in solcher irrung, das ir nit müget verstehen aus inen, was ens naturale sei, aus ursachen das ir es under ein ander vermischet, wissen selber nit wo die welung geschehen sol.

Numerus X,
Prologus sextus.

Also vermercken uns weiter. demnach der gewalt uber unser körper geteilt ist in fünf fürsten die uns zu gewaltigen haben und uns unsern leib zu krenken, das ist ens astrale, ens venenale, ens naturale, ens spirituale und ens deale. auf solches folgen hernach die fünf tractat des parenthesis, in was gestalt ens astrale den menschen zu herrschen hab in seim leib

alsof het een plaag zou zijn, en zodoende misleidt u zichzelf. Denk er eens over na hoe vaak het u gebeurt en al gebeurd is dat u een koortslidder hebt behandeld en zich de vraag stelt of hij door u gezond is geworden of niet. Want als de koortspatiënt door het gesternte is ontstoken, is hij daaraan overgeleverd; of hij geneest of hij overlijdt. Behandel hem zoals u wilt, laat hem de apotheek leegeten, het haalt allemaal niets uit, zoals het traktaat over het ens astrale laat zien.

Let er dus op dat de entia u niet verborgen blijven, zodat u weet waar u aan toe bent, of u nuttig of schadelijk bent voor de zieke. De theorie waar u zich mee behelpt, is van puur natuurkundige aard en raakt alleen het ens naturale, maar op een zodanig verkeerde manier dat u daardoor niet tot een begrip van het ens naturale kunt komen, omdat u alles door elkaar haalt en zelf niet weet waar een keuze gemaakt⁵ dient te worden.

Numerus X,
Zesde voorrede

[Ook een christen kan gebruik maken van een heidense methode]

Volg me nu verder. De macht over ons lichaam is dus verdeeld over vijf vorsten, die het vermogen hebben ons lichaam ziek te maken, namelijk het ens astrale, het ens veneni, het ens naturale, het ens spirituale en het ens dei. Hieronder volgen de vijf traktaten van de excurs, die vertellen op welke wijze het ens astrale en evenzo alle andere

5. Variant: Waar de genezing dient plaats te vinden ('heilung' i.p.v. 'welung').

und den zu krenken und töten desgleichen all andere. und vor dem und wir den parenthesin anheben, so merken, das wir ein heidnischen stylum füren wollen, wiewol wir ein christ geboren sind, aber ursachen die uns darzu bewegt, macht der glaub. so wir schreiben sollen als ein christ so bliben die 4 entia, astrale, venenale, naturale, spirituale aus und würden von uns nit beschriben. dan es ist nit ein christenlicher stylus sonder ein heidnischer stylus. aber das lezt ens das ist ein christlicher stylus mit welchem wir beschließen. uns sol auch der heidnisch stylus den wir beschreiben in den 4 entibus nicht schaden am glauben, er sol uns alein scherfen unser ingenium. wir nennen das ein heidnischen stylum aus ursachen das es den glauben Christi befrembt und bekennen darbei das ir all die der 4 ens wesen betrachten und gebrauchen des geblüts christen sind.

Was aber uns do ursachet, das wir die 4 ersten entia heidnisch heißen und das lezte götlich; das wollen wir im selbigen tractat erzelen etlichs teils. aber den rechten grunt der warheit vollkommen zu haben, wollen wir das selbig ens enden und volführen im lezten beschlußbuch fidei, do wir uns verzeihen des heidnischen stylums und verharren in dem glauben als ein fidelis, dem weiter paganische arbeit nit zu mut sind, welches ir christen mit uns euch fleißen solt und uns de fidelibus libris wol erkennen.

entia de mens in zijn lichaam beheersen en in staat zijn dit ziek te maken en te doden.

Maar voordat we aan de excurs beginnen, let erop dat we een heidense uitdrukkingwijze willen bezigen, hoewel we als christen zijn geboren. Onze beweegredenen hiervoor komen evenwel voort uit het geloof. Zouden we namelijk schrijven als een christen, dan zouden de vier entia astrale, veneni, naturale en spirituale overgeslagen en niet door ons beschreven worden. Want hierbij gaat het niet om een christelijke, maar om een heidense benadering. Het hoofdstuk over het laatste ens daarentegen, waarmee we zullen besluiten, is vanuit een christelijke invalshoek geschreven.

Echter ook de heidense benaderingswijze, waar we voor de beschrijving van de eerste vier entia gebruik van maken, zal aan ons geloof geen afbreuk doen, maar alleen ons verstand scherpen. We noemen het een 'heidense benaderingswijze' omdat deze met het geloof in Christus niets te maken heeft, maar verklaren hierbij dat u allen die het wezen van de vier entia bestuderen en er gebruik van maken, geboren christenen bent.

Wat ons aanleiding geeft de eerste vier entia heidens en het laatste goddelijk te noemen, willen we grotendeels in het betreffende traktaat uiteenzetten. Om de waarheid echter volledig aan het licht te brengen, willen we de bespreking van dit ens afronden in het laatste, afsluitende boek, over het geloof. Daar zullen we van de heidense schrijfwijze afstappen en als gelovige, die geen heidens werk meer op het oog heeft, vasthouden aan het geloof dat u als christenen met ons dient na te streven. En aan de boeken van het geloof zult u ons herkennen.

Ens astrale

Goya: *No hay quien los socorra* - Er is niemand die hen kan helpen.

Foto: Biblioteca Nacional de España

Inhoud van het ens astrale

<i>De aard van een mens wordt niet door de sterren bepaald</i>	45
<i>... maar door het ens seminis en het ens virtutis</i>	47
<i>Het digest, slechts een medium</i>	51
<i>De sterren zijn vrij, en wij eveneens</i>	55
<i>Geluk is het gevolg van bekwaamheid</i>	57
<i>Alles leeft in en door het M.</i>	61
<i>Het M. kan vergiftigd worden</i>	63
<i>... door het ens astrale</i>	67
<i>Alle ziekten ontstaan door gif</i>	69
<i>Iedere planeet of ster in exaltatie kan een bron van vergif zijn</i>	73
<i>Verskillende soorten gif leiden tot verschillende ziektebeelden</i>	75
<i>Samenvatting</i>	77
<i>Verwijzingen</i>	79

Textus Parenthesis super Entia quinque.

Liber entium morborum primus
et pagoyum primum.
Tractatus de ente astrorum
super corpora inferiora.

Caput I.

So wir euch das ens astrale beschreiben sollen, ist uns anfanglich am nötigsten zu betrachten die natur, das wesen, gestalt, form und eigenschaft der astra; aus dem selbigen folgt hernach, in was wege heraus gezogen wird das ens astrale.

Auf das habt ir ein grunt euch genomen aus der astronomischen ler und folgent dem unzeitigen anzeigen und bedenkt nit das recht, so euch zu bedenken ist. also ir sagt, das der himel den körper macht, das ist das astrum, welches nit ist. der mensch ist einmal beschaffen corporaliter und weiter formirt in nichts dan allein ens seminis on alle gestirn. auf ein solchs zeigt ir an, das die gestirn die körper regiren und naturen bilden und dergleichen nach iren eigenschafften, das mer dan ein lucker verstant ist, wan es ist nit also das wird euch im ens seminis angezeigt.

Tekst van de excurs over de vijf entia
Het eerste boek over de ziekteoorzaken,
tevens het eerste heidense boek
Traktaat over het ens astrale
en zijn werking op de lichamen op aarde

Hoofdstuk I

[De aard van een mens wordt niet door de sterren bepaald]

Als we u het ens astrale moeten beschrijven, moeten we, om te beginnen, vooral de natuur, het wezen, de gestalte, de vorm en de eigenschappen van de sterren beschouwen; op basis daarvan kunnen we vervolgens tot een definitie van het ens astrale komen.

U baseert zich ten aanzien van dit onderwerp op het astrologische leerstelsel, geeft gehoor aan voorbarige aanwijzingen en denkt niet goed na over datgene wat u eigenlijk zou moeten overwegen. U zegt dus dat de hemel, dat wil zeggen het astrum, het lichaam vormt, wat niet juist is. De mens is eenmaal in zijn lichamelijke geschapen, en verder wordt hij door niets anders gevormd dan door het ens seminis⁶, zonder toedoen van enig gesternte. U zegt hierover dat de sterren de lichamen regeren en overeenkomstig hun eigenschappen de aard van de mensen bepalen en dergelijke. Dat is een meer dan lichtvaardige opvatting, want zo is het niet. Dat leggen we u uit wanneer we het ens seminis gaan bespreken.

6. Los van de vijf sferen waarin ziekte en gezondheid hun oorsprong hebben, maakt Paracelsus een onderscheid tussen het *ens seminis*: alles wat door bloed en zaad wordt overgeërfd; en het *ens virtutis*: wat de mens zich door individuele arbeid eigen heeft gemaakt.

Auf solch euer meinung wöllen [wir] weiter nichts arguiren, dan es arguirt sich selbs durch sein eigen solution.

Aber auf den grunt unsers parenthesis wöllen wir euch ein solch erleuterung geben. Adam und Eva haben ire leib durch das geschöpf empfangen und durch ens seminis bis in zergehung der welt. und ob schon kein stern, kein planet wer gewesen und noch wer, noch so werent die kinder aus irer geburt geboren und complexionirt, genaturt worden, wie sie dan sonst seind, einer ein medicus, der ander ein cabalist, einer treu, der andere untreu, einer frumer art der andere böser art. solch eigenschaften der menschen sind in ente proprietatis und komen nit aus dem gestirn, wan sie haben kein teil am cörper, das ist sie geben kein complexion, kein farben, kein form, kein eigenschaft, kein natur, kein wesen.

Caput II.

Wir zeigen eim ietlichen arzt an, das er verstan sol zwei entia im menschen: ens seminis und ens virtutis. wiewol wir hie nichts anzeigen, iedoch so seit des eingedenk das ir sie an iren orten lesent. wir reden do ein solchen grunt, der sich als ein angefangener text vergleichen sol auf das ens astrale. dieweil und wir wöllen

Over deze opvattingen van u willen we verder niet redetwisten, want ze betwisten zichzelf en zullen vanzelf verdwijnen.

Maar om een basis te leggen voor deze excurs, willen we u de volgende toelichting geven: Adam en Eva hebben hun lichamen door de schepping en door het ens seminis ontvangen, tot de ondergang van de wereld. En al zou er geen ster en geen planeet zijn geweest en nog zijn, dan nog zouden de kinderen die uit hen geboren zijn, zo zijn geboren, dezelfde aanleg en dezelfde aard hebben ontvangen als nu het geval is, de ene een arts, de andere een kabbalist⁷, de ene trouw, de andere ontrouw, de ene rechtschapen, de andere boosaardig. Dergelijke eigenschappen van de mensen liggen besloten in het ens proprietatis⁸ en zijn niet afkomstig van het gesternte, want ze hebben geen deel aan het lichaam, dat wil zeggen, ze zijn niet bepalend voor constitutie, kleur, vorm, eigenschap, natuur of wezen van de mens.

Hoofdstuk II

[... maar door het ens seminis en het ens virtutis]

We wijzen iedere arts erop dat hij twee entia in de mens moet onderscheiden: het ens seminis en het ens virtutis. Wij gaan er hier niet verder op in, maar vergeet niet de betreffende beschrijvingen te lezen. We geven daar een zodanige basis dat deze als ingang gebruikt kan worden voor het begrip van het ens astrale.

7. Variant: De ene een melancholicus, de andere een cholericus.

8. Het 'wezen van de eigenheid', d.w.z. de mens als individu.

euch unterrichten, wie ens astrale uns schaden mag, ist das ein noturft euch zu erkleren, das ir anfanglich wissen solt, das die gestirn von planeten, von sternem und allem firmament nichts machen an unserm leib, nichts an unser farben, nichts an unserer schöne, nichts an unsern geberden, nichts an unsern tugenden und eigenschaften. und solt euch der meinung entschlahen, das ir so lang geacht habet und iudicia gesezt dem menschen auf die natur der sternem also auch den menschen welchs wir wol belachen mögen. wiewol wir hie eins kurzen abbrechen sind unsern widersachern, aus ursachen das diser parenthesis nicht auf das selbig gesezt ist, das wir wollen einem ietlichen do antworten, dieweil und wir mer papier und tinten vermögen, so uns erlaubt von got das selbige zu gebrauchen. die[weil] und ir nun ein solches verstanden, das uns die astra nichts naturen noch ziehen noch eigenschaft geben, so merken auf die underscheit, in was gestalt sie den körper krenken und töten. nicht das wir sprechen wolten, drumb das wir ein saturnisch kint seien, sollen drumb lang leben oder kurz: nichts. der gang saturni bekümert kein menschen an seinem leben, lengert noch kürzt nichts. wan ursachen, ob saturnus nie in himel komen wer oder in das firmament, noch so werent solch leut geboren und ob schon kein mars oder mon nie gemacht wer worden, noch würden leut sein einer solchen natur. ir solt euch eins solchen gedenken, darumb das der

Als we u nu willen onderrichten op welke wijze het ens astrale ons schade kan berokkenen, moeten we u uitleggen dat u in eerste instantie dient te weten dat de planeten, de sterren en het hele firmament in astrologische zin geen invloed hebben op ons lichaam, onze kleur, onze schoonheid, onze manier van doen of onze vermogens en eigenschappen. U moet de mening opgeven, die u zo lang heeft aangehangen en waar u uw oordelen op heeft gebaseerd, dat de natuur van de sterren die van de mensen zou bepalen. Daar kunnen wij maar over lachen. Maar we willen de discussie met onze tegenstanders hier afbreken, want het is niet de bedoeling van deze excurs hier iedereen van replek te dienen, waarvoor we meer papier en inkt nodig zouden hebben dan ons door God is toegestaan om te gebruiken.

Als u nu begrepen hebt dat de sterren geen invloed hebben op onze geaardheid, neigingen of eigenschappen, leer dan het verschil zien, op welke wijze ze het lichaam ziek maken en doden. Niet dat we wilden zeggen: omdat we een kind van Saturnus zijn, zullen we lang of kort leven - nee. De loop van Saturnus bekommert geen mens wat betreft zijn leven, hij verlengt noch verkort. Want ook al zou Saturnus nooit in de hemel of in het firmament zijn komen te staan, toch zouden saturnische mensen zijn geboren, en ook al zou nooit een Mars of een Maan zijn geschapen, zouden er toch mensen zijn met een dergelijke natuur. U moet bedenken dat het feit dat Mars grimmig

mars grimmig ist, ist drumb Nero nicht sein kind gewesen. ob sie schon ein natur gehabt haben, hats doch keiner von dem andern genommen. secht Helena und venus ist éin natur, und ob schon venus nie gewesen wer, noch wer Helena ein hur gewesen, und ob schon venus elter ist dan Helena, gedenkt das vor Helena auch huren gewesen sind.

Caput III.

Wie also angezeigt ist worden, gedenkt das von solchen noch vil anzuzeigen wer, aber es wird im ens seminis und virtutis gemelt und lassen hie ein solchs aus. aber ir solt verstehen, das das firmament und die astra so vil verordnet seind, das die menschen und die entpfintlichen geschöpf on sie nicht sein mögen, aber sie werden nicht durch sie. ein solch exempel verstant: ein sam, der in ein acker geworfen wird, der gibt sein frucht von im selbs, dan er hat ens seminis in im. aber so die sonn nit were so wüchs er nicht. denken nicht, das die sonn in mache, firmament oder der gleichen, aber also merken, das die werme der sonnen ein solche zeit gibt. als so ir wolt digeriren und ein ding in seine wirkung bringen, so muß durch ein digest beschehen. so wirkt die digest nichts anderes dan durch die zeit; das ding das darin

is, niet wil zeggen dat Nero daarom zijn kind moet zijn geweest. Hoewel ze van dezelfde aard zijn geweest, heeft geen van beide het van de ander overgenomen. Kijk: Helena en Venus zijn van dezelfde aard, en al zou Venus nooit hebben bestaan, Helena zou toch een hoer zijn geweest; en hoewel Venus ouder is dan Helena, vergeet niet dat er voor Helena ook hoeren zijn geweest.

Hoofdstuk III

[*Het digest, slechts een medium*]

Bedenk dat er nog veel meer te zeggen zou zijn over hetgeen we hier slechts hebben aangeduid; maar dat doen we als we het ens seminis en het ens virtutis bespreken; hier slaan we het over. U moet begrijpen dat het firmament en de sterren een zodanige taak hebben dat de mensen en de overige met zintuigen begiftigde wezens zonder hen niet kunnen bestaan; maar ze worden niet door hen gevormd.

Een voorbeeld: een zaadje dat in een akker wordt geworpen, geeft zijn vrucht vanuit zichzelf, want het heeft het ens seminis in zich. Maar als de Zon er niet was, zou het niet groeien. Denk nou niet dat de Zon, het firmament of dergelijke het zou scheppen, maar onthoud dat de warmte van de Zon het de mogelijkheid geeft om te rijpen. Net als wanneer u iets wilt digereren en tot zijn werking brengen: dit moet met behulp van een digest⁹ gebeuren. De digestio¹⁰ werkt niet anders dan via de tijd;

9. Medium, omgevingsfactoren, die een omzetting mogelijk maken.

10. Vertering, omzetting.

ist das hat sein wirckung an im selbs, und das verstant also. digestio ist ein solches ding. ein kint mag on die digest nicht wachsen, dan im digest wachst es, das ist in matrice; und also bedarf das kint keins gestirns noch planeten darzu: sein muter ist sein planet und stern. der sam muß ein digest haben, das ist im ertrich, das ertrich ist aber kein digest on die sonn. die muter ist aber ein digest on alle astra. und ob schon die sonn nimer schin und der mercurius zurück gieng, noch geraten die kinder, noch wachsens, noch ist inen ir sonn und ir digest nicht entzogen. dan die gestirn haben gar kein gewalt den menschen zu neigen nach inen oder daß sie benöt werden sie zu haben. also verstant das. zwen kriegsman weren, die da beide zornig, welcher naturt den andern? keiner. zwen zwiling, die einander gleich sehen, welcher hats vom andern das er dem andern gleich sicht? keiner. was wollen wir dan uns jovische kinder heißen und monische, die weil wir sind gegen ein ander wie die zwiling? ein kint, das ist wie der sam in seim wesen, ist ein zwiling wie der samen und nicht ein kint der sonnen, als de geminis stehet.

datgene wat dit proces doormaakt, ontplooit zijn eigen werking, en dat is als volgt te begrijpen:

Dit is digestio: zonder digestio kan een kind niet groeien, want het groeit in het digest, dat is in dit geval de baarmoeder. En daar heeft het kind geen gesternte noch planeten voor nodig: zijn moeder is zijn planeet en zijn ster. Het zaad moet een digest hebben, en dat vindt het in de aarde; de aarde is echter geen digest zonder de Zon. De moeder daarentegen is een digest zonder dat er een ster aan te pas komt. En al zou de Zon nooit schijnen en zou Mercurius retrograde zijn, dan nog zouden de kinderen groeien en het tot iets brengen, want hun Zon en hun digest zijn hun daardoor niet ontnomen. Want de gesternten hebben ten enenmale niet de macht om de mens naar hen te doen neigen; de mens is er in zijn wezen niet van afhankelijk.

Zo moet u dat begrijpen. Stel, er zijn twee krijgers, allebei tot toorn geneigd. Welke is bepalend voor de aard van de ander? Geen van de twee. Of tweelingen die op elkaar lijken - wie heeft het van de ander dat hij op hem lijkt? Geen van de twee. Waarom zouden wij ons dan jupiters- en maanskinderen noemen, terwijl onze relatie tot hen die van een tweeling is? Een kind heeft zijn wezen uit het zaad; het is een tweeling zoals het in het zaad is aangelegd, en niet omdat het een 'kind van de Zon' zou zijn, zoals in de verhandeling over de tweelingen wordt gezegd.

Caput IV.

Nach dem wir also angezeigt haben, so merken weiter, das wir fürhin wollen den parenthesin volführen auf das ens astrale, das ir verstehen mögen unser fürnemen, wie das gestirn uns krenkt und tötet. wan ir habt die astra verstanden bisher; sie incliniren in uns und die inclinaz bilt uns nach inen, darauf ir große libell sezen, wie dem gestirn widerstanden sol werden, das ein blau schreiben ist. uns wil nicht beküern der spruch, ein weiser man herschet uber das gestirn, wie ir in verstehet. aber wie wir in verstehent, also wollen wir in annemen. sie gewaltigen gar nichts in uns, sie inbilden nichts, sie ergern nichts, sie incliniren nichts, sie sind frei für sich selbs und wir sind frei für uns selbs. nun merken aber, das wir on das gestirn nicht leben mögen, dan kelte und werme und das digest der dingen, die wir essen und gebrauchen, kompt von inen, alein der mensch nicht. und so vil nützen sie uns und so vil müssen wir sie haben, als vil das wir kalt und warm, essen und trinken, luft haben müssen. aber nicht weiter sind sie in uns noch wir in inen. sind sie uns aber gleich oder wir inen oder du nicht wie sie oder sie [nit] wie wir, was wollen wir uns dan groß propositiones machen und disputationes? also hat es der fabricator wollen haben. wer weiß, was im firmament ist, das wir nicht wissen denen dasselbige dient?

Hoofdstuk IV

[De sterren zijn vrij, en wij eveneens]

Maar laten we, na dit gezegd te hebben, voortgaan met deze excurs, waarin we het ens astrale verder uitwerken. Dan zult u begrijpen wat we bedoelen, op welke wijze het gesternte ons ziek maakt en doodt. Want tot nu toe heeft u de opvatting gehuldigd dat de sterren ons zodanig beïnvloeden dat we naar hun gelijkenis worden gevormd. En dan schrijft u er dikke boeken over, hoe aan het gesternte tegenstand geboden moet worden. U schrijft er maar op los, onder het motto: “Een wijs man heerst over het gesternte.” Het zal ons niet bekommeren hoe u dit gezegde uitlegt. Maar we willen het aannemen zoals wij het begrijpen. De sterren beheersen niets in ons, ze vormen niets, ze verergeren niets, ze beïnvloeden niets; ze zijn vrij voor zichzelf, en wij zijn vrij voor onszelf.

Doch let wel, zonder het gesternte kunnen we niet leven, want koude en warmte en het digest van de dingen die we eten en gebruiken, zijn van de sterren afkomstig; alleen de mens niet. En in zoverre zijn ze nuttig en zelfs noodzakelijk voor ons als wij koude en warmte, eten en drinken en lucht nodig hebben.

Maar verder zijn zij niet in ons noch wij in hen. En als zij op ons lijken of wij op hen, of als u niet bent zoals zij of zij anders zijn dan wij - waarom zouden we daar veel stellingen over poneren en discussies voeren? Zo heeft de Bouwmeester het nu eenmaal willen hebben. Wie weet wat er nog in het firmament is, waarvan wij niet weten waar het voor dient? Want wij hebben geen baat bij de

dan uns nuzet die reinikeit der sonnen nichts noch die kunst mercurii noch die schöne veneris, uns nuzet alein der schein von der sonnen, das er die frucht machet und den sumer, darin uns unsere narung wechst. aber zu dem beschluß diser red, damit der parenthesis euch angefangen wird so merken: ein kint das geboren wird oder empfangen in den besten planeten und sternem und in den tugentreichsten nach allem wunsch, wenn es in seiner eigenschaft das widerspil hat und ganz uberzwerch, wes ist die schult? des von dem das blut kompt (als de generatione stehet). also merken das das gestirn gar nichts wirkt alein das blut; wird es aber wie die planeten auf sein stunt, so hat es das aus dem blut. es kompt oftmal gut und gut zusammen, bös und bös; aber nur das ein ist ein ursacher, das ander nit, das ist ens seminis.

Caput V.

Ehe und wir auf unser propositum komen, wollen wir euch fürlegen ein solches von der geschiklikeit des leibes. als ir gar vil und wol betrachtet, das der mensch sein glück und geschiklikeit hab von dem gestirn, also das einer mer aufwechst dan der andere, einer in künsten, der andere in reichtumb, der drit in

zuiverheid van de Zon, de kunst van Mercurius of de schoonheid van Venus; voor ons is alleen de zonneshijn van nut, die de vruchten tot rijping brengt, en de zomer die ons voedsel laat groeien.

Maar om deze uiteenzetting waarmee de excurs werd begonnen, te besluiten, onthoud het volgende: als een kind onder de beste planeten en sterren, met de beste eigenschappen die je maar kunt wensen, geboren of ontvangen wordt, en dan toch de tegenovergestelde eigenschappen vertoont en helemaal dwarsligt, wiens schuld is dat dan? Het is de schuld van degene van wie het bloed afkomstig is, zoals in het boek over de geboorte¹¹ is te lezen.

Onthoud dus dat het gesternte helemaal geen uitwerking heeft, alleen het bloed. En als het kind zo wordt als de planeten op het moment van zijn geboorte, dan is dat te wijten aan het bloed. Vaak komt goed en goed bij elkaar, of kwaad en kwaad; maar slechts het ene, namelijk het ens seminis, is oorzakelijk; het andere niet.

Hoofdstuk V

[Geluk is het gevolg van bekwaamheid]

Voordat we aan ons eigenlijk betoog toekomen, willen we u nog de volgende gedachten over de bekwaamheid van de persoon voorleggen. U heeft het er steeds weer over dat de mens zijn geluk en bekwaamheid aan het gesternte te danken heeft, waardoor de een het verder schopt dan de ander, de ene in de kunsten bedreven

11. *Das Buch von der Gebärung der empfindlichen Dinge in der Vernunft* (Sudh. deel I).

gewalt und der gleichen. ein solchs legt ir zu dem gestirn, das ir von inen ein solches habt; des entslahen wir uns und legen das also aus. das glück kompt aus der geschiklikeit und die geschiklikeit kompt aus dem geist; darnach ein ietlicher mensch ein geist hat, darnach ist er geschickt auf ein ding, und darnach er geschickt auf das selbige ding ist, darnach hat er glück. das ir disen geist verstehet, so ist er als ein archeus, als de archeo stehet und weiter hie nit melden, damit wir nicht von unserm fürnemen kumen. ir sagt auch mer von der ungleichen gestalt der menschen, das von Adam her ein solche lange zeit under sovil menschen nie keiner dem andern gleich ist gewesen (ausgenomen die gemini), das ein miracul ist und fast ein groß. dises legent ir zu dem gestirn und seinem selt-samen lauf, das uns mit bedecktem angesicht anschauet. ir solt ein solches wissen (aber mer setzen wir de termino vitae) das von got das ens seminis also beschaffen ist, das alle die gestalt, farben, form der menschen müssen erfüllt werden, deren keine zal ist, und so die alle erfüllt seind, als dan so kumen die leut herwider, die da sehen werden wie die die gestorben sind. so der jüngst tag kompt, so werden die farben und sitten der menschen alle erfüllt sein, dan er ist alein gesetzt auf den punkten, so alle farben, form und gestalten und sitten der menschen für sind und keiner mer mag geboren werden, er muß etwan eim gleich sehen. alsdan ist die

raakt, een ander tot rijkdom komt en een derde tot macht, enz. Van deze dingen zegt u dat ze aan het gesternte te wijten zijn.

Wij zijn het daar niet mee eens, maar hebben er de volgende verklaring voor: geluk is een gevolg van bekwaamheid, en deze komt weer voort uit de geest. Iedere mens heeft zijn bekwaamheden naarmate hij over geest beschikt, en naarmate hij bekwaam is, heeft hij geluk. Om u deze geest begrijpelijk te maken: hij is als een archeus¹², zoals deze is beschreven; hier ga ik er niet verder op in om niet af te dwalen.

Verder zegt u met betrekking tot de verschillen in het uiterlijk van mensen dat het feit dat de hele tijd sinds Adam onder zo veel mensen nooit iemand aan een ander gelijk is geweest (met uitzondering van tweelingen), wel een heel groot wonder is. U schrijft dit toe aan de eigenaardige loop van het gesternte, dat ons met een bedekt aangezicht aanschouwt.

U moet het volgende weten - wat we in de verhandeling over het einde van het leven nader uiteenzetten - dat het ens seminis door God zodanig is geschapen dat al de talloze gestalten, kleuren en vormen van de mensen verwezenlijkt moeten worden. Pas wanneer die er allemaal geweest zijn, komen er weer mensen, die er uit zullen zien als de gestorvenen. Wanneer de jongste dag aanbreekt, zullen mensen van alle mogelijke kleuren en met alle mogelijke gebruiken hebben geleefd, want deze is pas vastgesteld voor het moment waarop alle kleuren, vormen, gestalten en gebruiken van mensen zijn verwezenlijkt en niemand meer geboren kan worden, die niet op een ander

12. Verborgen kracht in alle wezens; de innerlijke alchemist.

stunt aus des laufs der ersten welt. und sezt euch nicht in die eigenschaft, das ir vil alter machen der welt und teilent die welt aus in teil. so alle farben und alle sitten der menschen aus sind und kein seltsame mer mag werden, sonder gleichnus seind, so ist das recht alter aus.

Caput VI.

Aber was wil uns das hie bekütern? nichts, dan allein zu ein merern verstant euch zu erkleren, wes sinns wir sind. auf das solt ir ens astrale verstehen also. es ist ein ding, das wir nicht sehen, das uns und alles das, das da lebet und die empfindlichkeit hat, enthält bei dem leben, das kumpt aus dem gestirn. also reden wir das. ein feur, das da brint, das mus holz haben, sonst ist kein feur. also merk, das feur ist ein leben, noch mags nicht leben one das holz. also merk, wiewol das grob ist, zu eim exempel, aber euch geschickt genug: aus ursachen der leib ist ein holz, das leben in im das feur. nun lebt das leben aus dem leib. nun muß der leib etwas haben das er vom leben nit verzeret werd, sonder im wesen bleib. das selbige ist das ding, darvon wir euch das ens erzelen; dises kumpt aus dem firmament. ir saget und ist also, so der luft nicht wer, so fielen alle ding gen boden und alles, das da das leben hat, das selbig ersticket

lijkt. Op dat moment is de loop van de eerste wereld voltooid. En blijf er nu niet halsstarrig aan vasthouden dat er vele wereldtijdperken te onderscheiden zijn. Wanneer alle kleuren en alle gebruiken van de mensen gepasseerd zijn en niets eigenaardigs meer kan ontstaan, maar alles lijkt op iets dat er al geweest is, is dat echt het einde van het tijdperk.

Hoofdstuk VI

[Alles leeft in en door het M.]

Maar wat zal ons dat hier becommeren? Niets, behalve dat we u beter begrijpelijk willen maken waar we naartoe willen. U moet het ens astrale dus als volgt begrijpen: het is iets dat wij niet zien, dat ons en al wat leeft en met waarneming is begiftigd, in leven houdt, en dat afkomstig is uit het gesternte.

Laten we het zo zeggen: een vuur moet hout hebben om te branden; anders is er geen vuur. Wel, het vuur is een soort leven, maar het kan niet leven zonder hout. Dus let op - hoewel dit een grove vergelijking is, maar voor u voldoet ze wel: het lichaam is als het hout, het leven erin is het vuur. Nu leeft het leven uit het lichaam. Daarom moet het lichaam iets hebben, dat maakt dat het door het leven niet wordt verteerd, maar in zijn wezen behouden blijft. Dit is nu het ens waar wij het over hebben, en dit is uit het firmament afkomstig.

U zegt, en dat is correct: als de lucht er niet was, zouden alle dingen op de grond vallen, en alles wat leeft, zou

und stürb. also merkt hinwider, das noch eins ist das den leib halt, welcher leib das leben halt, das selbig ist nicht minder zu verlieren als der luft. der luft wird in demselbigen enthalten und aus dem selbigen und [so] das nit were, so zergienge der luft. das firmament lebt aus dem und so das nicht im firmament were so zergienge das firmament und wir heißen das M[ysterium], dan nichts ist in allen beschaffen über das, nichts ist merers, nichts ist dem arzt nützer zu betrachten. auf das merken uns und wol, also das wir euch das M[ysterium] anzeigen. nicht das es aus dem firmament entspringe oder das es in im sei geboren oder das das firmament das selbige uns zuschick; alles nichts. aber also merken in euch, das dis M[ysterium] alle geschöpf enthält in himel und erden, und alle elementen leben aus im und in im. wie aber das selbige euch zuverstehen ist, solt ir eingedenk sein de primo creato, was da angezeigt wird und die iezigen meldung vom M[ysterium] wie hernach folgt.

Caput VII.

Demnach wie angezeigt ist das M[ysterium], so merkt am ersten ein exempel. ein stub, die da vermacht ist und beschlossn, die selbig empficht in ir ein geschmack, wie du in machest in sie; derselbig geschmack kommt nit aus ir sonder von dir. auf das merke, wie du den selbigen machest, also müssen in die schmec-

stikken en doodgaan. Onthoud nu dat er nog iets is, dat het lichaam overeind houdt - dat op zijn beurt het leven onderhoudt - en dat even onmisbaar is als de lucht. De lucht wordt erin en erdoor onderhouden, en als dat niet zo was, zou de lucht vergaan. Het firmament leeft erdoor, en als het niet in het firmament was, zou het firmament vergaan. En wij noemen dit het M.¹³, want er is niets geschapen dat hier boven staat, niets dat hoger is of nuttiger voor de arts om te beschouwen, dan dit.

Let dus goed op wat we u over het M. vertellen. Niet dat het uit het firmament afkomstig is of dat het daarin is ontstaan of dat het firmament het naar ons toestuurt; dat is allemaal niet het geval. Maar onthoud dat dit M. alle schepsels in de hemel en op aarde onderhoudt. Alle elementen leven door en in het M. Om dit te begrijpen, moet u de aanwijzingen in het boek over de eerste schepping indachtig zijn, evenals hetgeen hieronder over het M. wordt vermeld.

Hoofdstuk VII

[Het M. kan vergiftigd worden]

Nu we het M. hebben geïntroduceerd, kijk eerst naar een voorbeeld. Een kamer die aan u gegeven en vervolgens afgesloten wordt, neemt de geur in zich op, die u daarin produceert; deze geur is niet uit de kamer afkomstig, maar van u. Wel, zoals u deze geur voortbrengt, zo moeten degenen hem ruiken, die zich later in deze kamer

13. Volgens Sudhoff *Mysterium*; anderen, zoals F. Strunz, lezen hier *Meteoron*.

ken die darin seind, und ist möglich, das du alle krankheiten und die cur dergleichen darin geberist denen, die darin wonen. darauf merk, der luft der darin ist kompt nit von dir, aber der geschmack kompt von dir. nun verstant weiter: also reden wir von luft das wir euch erzelen das ens astrale. ir zeigt an, wie der luft kumpt aus der bewegung des firmaments, das wir nit halten und gestehen, aber wol den wint, als meteorica ausweist. der luft kompt vom höchsten gut und ist gewesen vor allen geschöpfen das aller erst, demnach sind ander ding beschaffen worden. das firmament lebt des lufts und all creatur, drumb so kompt es aus dem firmament nicht. dan das firmament wird enthalten durch den luft wie der mensch. und ob schon alle firmament still stünden, noch ist der luft. so aber die welt undergieng in disem stilstehen, so ist das die ursachen, das das firmament kein luft hett und das der luft zergangen wer. alsdan wer es ein zeichen, das der mensch auch aus müßt sein, alle element zergingen, wan sie stehent alle im luft, das ist M[ysterium] magnum. und sagen dir das also an, das dises M. m. ein solch ding ist, das alle geschöpf daraus leben und ir leben in dem und aus dem enthalten. dises M. m. das mag vergift werden und verendert also, das der mensch das selbige in sich nimpt, dieweil und sein leben darin ligt und wonet, so muß sein körper das an sich lassen gießen und sich beflecken, das im M. m. ist. als der verenderte luft in der stuben, den wir euch haben

bevinden, en het kan gebeuren dat u bij degenen die erin wonen, alle mogelijke ziekten teweegbrengt, en evenzo de genezing daarvan. Let op: de lucht die zich in die kamer bevindt, is niet van u afkomstig, de geur daarentegen wel.

Begrijp nu het volgende: we hebben het over de lucht om u het ens astrale begrijpelijk te maken. Volgens u zou de lucht door de beweging van het firmament ontstaan. Daar zijn wij het niet mee eens. De wind daarentegen ontstaat wel op deze manier, zoals de meteorica aantoon. De lucht is afkomstig van het hoogste goed en is er het allereerst geweest, vóór alle schepsels; daarna zijn andere dingen geschapen. Het firmament en de hele schepping leven van de lucht; daarom kan deze niet uit het firmament afkomstig zijn. Want het firmament wordt door de lucht onderhouden, net zoals de mens. En al zouden alle firmamenten stilstaan, er zou toch nog de lucht zijn. Als echter de wereld zou vergaan in dit stilstaan, zou dat eraan te wijten zijn dat het firmament geen lucht heeft en dat de lucht is vergaan. Dat zou dan betekenen dat het ook met de mens is afgelopen, en alle elementen zouden vergaan, want ze bestaan allemaal dankzij de lucht; dat is het M. magnum. En we zeggen u dat alle schepsels hun leven aan het M. m. te danken hebben en in en door het M. m. in leven blijven.

Dit M. m. kan vergiftigd en gealtereerd worden en in deze vorm door de mens worden opgenomen. Aangezien het leven van de mens ervan afhankelijk is, is hij gedwongen datgene wat er in het M. m. is, over zijn lichaam te laten gieten en zich erdoor te laten bevleken; net als met de veranderde lucht in de kamer waar we het over hadden.

angezeigt. also ist etwas das dis M[ysterium] verunreiniget, das selbige bleibet in im und mag von im nit kumen.

Caput VIII.

Aber also verstanden das ens astrorum. die astra haben ir natur und ir mancherlei eigenschaft wie dan auf erden die menschen. die selbigen astra haben ir verenderung in inen, ie besser ie böser, ie süßer ie saurer, ie hendiger ie bitterer. so sie also in irer güte sind, so kompt nichts böses von inen, aber in der bös entstehet ir bosheit. nun merket, das sie die ganze welt umbgeben wie ein schal ein ei. durch die schal kompt der luft und gehet anfenglich durch sie auf den centrum der welt zu. also merken nun, welche astra vergift sind, die beflecken den luft mit irem gift. also wo das gift hinkompt, am selbigen ort werden die selbigen krankheiten nach der eigenschaft des selbigen sterns. wan es mag nicht den ganzen luft der welt vergiften, alein ein teil, nach dem und sein sterke ist. also ist es auch mit der güte der astren. das heißt also ens astrale, das ist der geruch, dunst, schweiß von den sternern vermischt im luft, als cursus astrorum ausweiset. dan daher kompt kelte, werme, trükne und feuchte und der gleichen, wie ir eigenschaften anzeigen. also solt ir merken, das die gestirn nichts incliniren, alein

Er is dus iets dat dit M. verontreinigt, en dit blijft erin aanwezig en kan er niet uit worden verwijderd.

Hoofdstuk VIII

[... door het ens astrale]

Met het ens astrale zit het nu zo: de sterren hebben hun natuur en allerlei eigenschappen, net als op aarde de mensen. Deze sterren zijn aan verandering onderhevig, ten goede of te kwade; ze worden zoeter, zuurder, scherper of bitterder. Wanneer zij nu in hun goede staat zijn, komt er niets kwaads van hen, maar in de kwade toestand ontstaat hun kwalijke werking.

Nu moet u weten dat zij de hele wereld omgeven, zoals een schil om een ei heen zit. De lucht dringt eerst door de schil en gaat vervolgens naar het midden van de wereld. Welnu, de sterren die vergiftigd zijn, bevleken de lucht met hun vergif. Waar het gif terecht komt, daar ontstaan de ziekten die overeenkomen met de eigenschappen van de betreffende ster. Want een ster kan niet de lucht van de hele wereld vergiften, maar slechts een gedeelte, afhankelijk van zijn sterkte. Hetzelfde geldt voor de goede eigenschappen van de sterren.

Dit heet dus ens astrale, dat wil zeggen de geur, de uitwaseming, het zweet van de sterren, door de lucht gemengd, zoals de loop van de sterren laat zien. Van daar komen koude, warmte, droogte en vochtigheid en dergelijke, afhankelijk van de eigenschappen van de sterren. U moet dus onthouden dat de gesternten niets beïnvloeden, maar slechts door hun uitwaseming het

vergiften durch iren dunst das M[ysterium], durch welches wir dan vergiftet werden und geschwecht. und also ist ens astrale das unsern leib endert zum guten oder bösen durch ein solchen weg. welcher mensch der ist, der also genaturt ist, aus seim natürlichen blut dem selbigen dunst wiederwertig, der wird krank, der aber nicht wider das genaturt ist, dem schats nichts. es schat auch dem nichts, der sovil edel und stark wider das gesterket ist, das er das gift überwindet aus edler natur seines bluts oder der arznei, die da widerstehet den verfelschten dunsten der obern. darauff mercken, das alle ding die da geschaffen sind, wider den menschen sind, und der mensch wider sie. sie mögen alle dem menschen schaden und der mensch inen gar nichts.

Caput IX.

Nun auf die anzeigung M[ysteriorum] so merken ein exempel wie die dünst der planeten uns schaden. ein weier der sein recht M. hat, der selbig ist fischreich, so aber die kelte so groß ist, so gefeurts und sterben die fisch, aus ursachen das das m. zu kalt ist wider die natur des wassers. dise kelte kompt nicht aus dem M. sonder aus [dem] gestirn, das also der eigenschaft ist und tut das. also wirkt auch die hiz der sonnen, das die wasser zu warm werden und die fisch sterben aus der vordern ursachen. also wie

M. vergiften, waardoor wij vervolgens vergiftigd en verzwakt worden. Zo werkt dus het ens astrale, dat ons lichaam op de beschreven wijze, ten goede of ten kwade, kan veranderen.

De mens die van nature, vanuit zijn natuurlijk bloed, tegengesteld is aan deze uitwaseming, wordt ziek; wiens natuur er daarentegen niet mee in strijd is, die ondervindt er geen schade van. Ook diegene heeft er geen last van, die zo edel en sterk is dat hij het gif overwint dankzij de edele natuur van zijn bloed of dankzij de geneeskunst, die tegenstand biedt aan de vervalste uitwasemingen van de bovensten. Let erop dat alle dingen die geschapen zijn, tegengesteld zijn aan de mens, en vice versa. Zij allemaal kunnen de mens schade toevoegen, terwijl de mens hen niet kan deren.

Hoofdstuk IX

[Alle ziekten ontstaan door gif]

Nu we hebben aangegeven wat het M. is, kijk naar een voorbeeld hoe de uitwasemingen van de planeten ons schade berokkenen. Een vijver die het juiste M. heeft, is rijk aan vissen, maar als de kou te groot wordt, bevriest het water en de vissen sterven, omdat het M. te koud is voor de natuur van het water. Deze koude is niet afkomstig van het M., maar van het gesternte dat deze eigenschap en deze uitwerking heeft. Zo werkt ook de hitte van de Zon: de wateren worden te warm en de vissen sterven; dat heeft dezelfde oorzaak. Zoals dit twee eigen-

die zwei zwo eigenschaft sind etlicher astren, die das wirken, also seind ir mer die da das M. seuren, bittern, süßen, ressen, arsenicirn und dergleichen auf vil hunderterlei gustum und dergleichen. dise groß verenderung des M. ist verenderung der leib. auf ein solchs so mercken wie das gestirn das M. beflecket, des wir in krankheit und in tot komen, wie der selbigen dunst natur sind. und verwunder sich kein arzt in solchem, dan sovil gift sind auf erden nicht, sovil und mer sind in astris. und gedenk es im ein ietlicher arzt, das kein krankheit komme on ein gift. dann gift ist einer ietlichen krankheit anfang und durch das gift werden alle krankheiten, leib und wunt, nichts entschlossen. das sollent ir erkennen, so erfinden ir das dem arsenich mer dan 50 krankheiten und noch 50 zu geben sind, do kein der andern gleich ist, und sind doch alle aus arsenico. noch vil mer aus sale, noch mer aus mercurio, noch mer aus realgar und schwefel. das zeigen wir euch darumb an, das ir gedenken solt und wissen, das ir vergebens erfarent einer ietlichen krankheit sein sondern ursprung, dieweil ein ding sovil krankheiten macht. dem selbigen trachtet nach, so findet ir der andern ursach. und behalten in euch die regel, das ir wisset das ding, doraus die krankheit wird und nit die ursachen wie es also geworden ist, als euch die practik ausweisen.

schappen zijn van een aantal sterren die deze werking hebben, zijn er anderen die het M. een zure, bittere, zoete, scherpe of arsenicumachtige smaak geven, en zo met honderderlei andere smaken enz. Deze grote verandering van het M. brengt een verandering van de organismen met zich mee.

Kijk nu hoe het gesternte het M. zodanig vervuult dat wij ziek worden en de dood vinden, afhankelijk van de natuur van deze uitwasemingen. En geen arts moet zich hierover verbazen, want op aarde zijn er lang niet zo veel vergiffen als in de sterren. En laat iedere arts bedenken dat geen ziekte zonder gif ontstaat. Want gif is het begin van iedere ziekte, en door gif ontstaan alle ziekten, interne ziekten net zo goed als wonden, niets uitgezonderd.

Dat moet u inzien, en dan zult u vinden dat arsenicum ten grondslag ligt aan meer dan vijftig en nog eens vijftig ziekten, waarvan geen een op de andere lijkt, en toch zijn ze allemaal te wijten aan arsenicum. Nog veel meer zijn toe te schrijven aan sal, nog meer aan mercur, nog meer aan realgar¹⁴ en zwavel.

Dat vertellen we u omdat u zich ervan bewust moet worden en moet weten dat u tevergeefs de afzonderlijke ontstaanswijze van iedere ziekte tracht te achterhalen, terwijl één ding zo veel ziekten veroorzaakt. Dit moet u zien te onderzoeken, dan vindt u ook de oorzaak van de andere. En houd vast aan de regel dat u datgene moet kennen, waar de ziekte uit ontstaat, en niet de manier waarop het is gebeurd; dat toont u ook de praktijk.

14. Rood zwavelarsenicum.

Caput X.

Daß ir aber des ein mereren verstant habt, so merken das wir die sonnen oder den winter nit alein beschuldigen an unsern cörpern nachteilig zu sein, wie wir exempliren, sonder wir beschuldigen ein ietlichen planeten und sterren, so derselbig in seiner exaltation ist, das er durchtringet das M. und das selbig nach seiner exaltation naturet. also etliche zu fast salzen das M., etliche zu fast arseniciren, andere sulphuriren andere mercuriren. dan ire exaltationnes sind unser gift oder glück in unsern cörpern der gesuntheit nach, es sei dan das der selbige dunst weiti halben zu uns nicht komen möcht. und merken also ein exempel: die exaltation der arsenich sternen, so sie den centrum und angesicht der erden berühren, so merkt, so sie also das wasser berühren, so vergiften sie durch iren arsenich das ganz wasser. und also so das wasser vergift ist, so empfinden das die fisch und laufen al ab iren stetten an andere stett. also komen sie aus der tiefe herauf an den tag, dan sie vermeinen ein unbesalzene oder unvergifte stat zu finden. als dan werden sie ersehen an den stetten der lenden und komen also groß mennig fisch zusammen.

Darumb so merken, wo so groß mennig fische, die also in vil jaren nit erhört sind, erfunden werden, das am selbigen ort ein groß sterben hernach folget. wan der arsenic, der

Hoofdstuk X

[Iedere planeet of ster in exaltatie kan een bron van vergif zijn]

Maar om dit nog beter te begrijpen, let wel dat we niet alleen de Zon of de winter ervan beschuldigen nadelig te zijn voor ons lijf, zoals we in het voorbeeld aanvoeren, maar we beschuldigen iedere planeet en iedere ster ervan, wanneer ze in exaltatie zijn, het M. te doordringen en het hun eigen aard op te dringen, overeenkomstig hun exaltatie. Zo zijn er een aantal die het M. te sterk zouten, anderen die het te sterk met arsenicum vervullen, of met sulfur, of met mercur; want hun exaltaties betekenen voor ons, met betrekking tot onze gezondheid, of gif of geluk in ons lijf; tenzij deze uitwaseming ons vanwege de grote afstand niet kan bereiken.

Bekijk eens het volgende voorbeeld: wanneer de arsenicumsterren in exaltatie zijn en het midden en het aangezicht van de aarde raken, en daardoor ook het water, dan vergiftigen ze met hun arsenicum heel het water. En als het water op deze manier vergiftigd is, voelen de vissen dat en zoeken ze met zijn allen andere plaatsen op. Zo komen ze uit de diepte naar de oppervlakte, in de veronderstelling daar een ongezouten of onvergiftigde plek te vinden. Dan kunnen ze op deze plaatsen in verschillende streken worden gezien, en zo komt er een grote menigte vissen bij elkaar.

Let er nu eens op dat op dezelfde plaats waar een dusdanige hoeveelheid vissen wordt aangetroffen, zoals men al sinds vele jaren niet meer heeft meegemaakt, later een grote sterfte volgt. Want het arsenicum dat de vissen

die fisch herfür treibt, die in langen jaren nie aus der tiefe komen sind, der vergiftet auch die menschen, das sie nach den fischen krank werden, wan sie sind so vil sterker, das sie des nicht so leichtlich empfinden als die fisch. des gleichen also auch von andern geschlechten der giften im M., durch die astra herab gegossen, wie dan virtutes stellarum ausweisen, werden nit alein die fisch und menschen vergift, sonder die frucht der feldern und alles das do lebet.

Caput XI.

Also merken, wie wir izt gemeldet haben, also in der gestalt auch unser leib wie ein sê ist und die glider dorin wie die fisch. so das leben, das im leib ligt und in allen glidern, also durch die astra in im vergift wird, so werden auch krank die inwendigen glider, die das selbige empfahen. und merken dorauf daß ettliche entia astralia der vergiftung seind, das sie alein dem geblüt schaden als die realgarischen, etliche alein dem haupt schaden als mercurialia, etliche alein dem gebein als salia und den geedern. etliche sind der natur, das sie hydropisin machen und tumorem als opperment, etliche flüß, febres als die bitteren.

naar de oppervlakte drijft, die al jarenlang niet meer uit de diepte te voorschijn zijn gekomen, vergiftigt ook de mensen. Zij worden na de vissen ziek, want ze zijn veel sterker en daardoor minder vatbaar dan de vissen.

Hetzelfde gebeurt ook met de andere soorten vergif in het M., die door de sterren worden uitgegoten, zoals aan de eigenschappen van de sterren te zien is. Niet alleen vissen en mensen worden erdoor vergiftigd, maar ook de vruchten op de velden en al wat leeft.

Hoofdstuk XI

[Verschillende soorten gif leiden tot verschillende ziektebeelden]

Welnu, op deze manier, zoals we het net hebben verteld, is ook ons lichaam als een meer, en de organen erin als de vissen. Als het leven dat er in het lichaam en in alle organen is, op deze wijze door de sterren wordt vergiftigd, worden ook de inwendige organen ziek, die dit gif ontvangen.

Onthoud nu dat er verscheidene entia astralia zijn, die tot vergiftiging leiden. Sommige zijn alleen schadelijk voor het bloed, zoals die die door middel van realgar werken; andere zijn alleen schadelijk voor het hoofd, zoals de mercurialia, weer andere alleen voor de beenderen en de bloedvaten, zoals de salia. Een aantal zijn zo geaard dat ze waterzucht en gezwellen doen ontstaan, zoals auripigmentum¹⁵; weer andere leiden tot vloeingen en koortsen, zoals de bittere.

15. Geel zwavelarseen.

Solchs wol zu verstehen, wollen wir euch anzeigen die teilung der dingen und des ens. am ersten mercken das ir etliche gehent in leibkrankheiten, das sind die do betreffen liquorem vitae, die machen leibkrankheiten. die andern sind die do machen wunden, das sind die do treffen virtutem expulsivam; also in den zweien stehent alle theoric.

Particula I.

Wie wir euch also anzeigen, wie das ens astrale uns krenket auf leib- und wuntkrankheiten, als in die krankheit die da nit aus dem leib gent und in krankheiten die da auß dem leib gent. so solt ir wissen, das wir euch hie nit erzelen wie in eim ietlichen stern das gift ligt, wan es ist astronomisch mer dan arzneiisch.

Aber wie im sei, so sind fünferlei gift die do machen wassersucht, und ist einerlei gestalt aber in fünf eigenschaft. also ist ein gift des gestirns, die andern vier der anderen ens und machen doch all wassersucht wie fünferlei schwefel und dergleichen.

Om u dit begrijpelijk te maken, willen we u laten zien hoe u deze dingen en het ens kunt onderverdelen. In de eerste plaats zijn er een aantal astrale invloeden die tot ziekten van het lichaam leiden; deze tasten het levenssap aan en brengen interne ziekten teweeg. De andere veroorzaken wonden en tasten de uitdrijvende kracht aan. Op deze twee klassen is de hele theorie gebaseerd.

Kanttkening I

[*Samenvatting*]

We hebben nu aangegeven hoe het ens astrale ons zowel interne als chirurgische ziekten bezorgt, dus ziekten die niet en zulke die wel hun uitgangspunt in het lichaam hebben. U moet weten dat we u hier niet gedetailleerd het gif in iedere ster beschrijven, want dit heeft meer met astronomie te maken dan met geneeskunst.

Maar in ieder geval zijn er vijf soorten gif die waterzucht opwekken, dus één ziektebeeld, dat vijf verschillende eigenschappen aanneemt. Een van deze giften is afkomstig uit het gesternte, de andere vier uit de overige entia; en toch leiden ze allemaal tot waterzucht, net als vijf soorten zwavel, enz.

Particula II.

Wie euch aber die selbigen zu erkennen sind, aus was ens die wassersucht entspringt und mit was arznei sie sol geheilt werden, das selbig stehet de morborum medicationibus. und wöllen euch also das ens beschlosssen haben, darbei euch anzeigen, das ir nit gedencken solt ein astralische krankheit zu arzneien, dieweil der selbig stern regirt, wan er ist mer dan der arzt. dorbei ir solt gedenken, das ir die zeit observirt, wöllen ir sein rechte arzt, und vor der zeit kein krankheit zu der heilung zu nöten, wan es beschicht nicht.

Kanttekening II [Verwijzingen]

Maar hoe u deze kunt herkennen, hoe u kunt zien uit welk ens de waterzucht [in elk afzonderlijk geval] afkomstig is en op welke wijze ze genezen moet worden, dat is te lezen in het boek over de genezing van de ziekten.

Om onze beschrijving van dit ens te besluiten, willen we u er nog voor waarschuwen te menen dat u een astrale ziekte kunt genezen terwijl de betreffende ster nog steeds regeert; want hij is sterker dan de arts. Denk eraan rekening te houden met de tijd, als u goede artsen wilt zijn, en geen voortijdige genezing te forceren, want dat lukt toch niet.

Ens veneni

Goya: *Nadie nos ha visto* - Niemand heeft ons gezien.

Foto: Biblioteca Nacional de España

Inhoud van het ens veneni

<i>Tegelijk met ons voedsel nemen we ook gif in</i>	83
<i>Alles is in zichzelf volmaakt, maar onvolmaakt voor een ander</i>	85
<i>Onze innerlijke alchemist scheidt het gif van het goede</i>	87
<i>Ieder wezen heeft zijn eigen, gespecialiseerde alchemist</i>	89
<i>Ondanks de alchemist kan het gif vat op ons krijgen</i>	93
<i>Een voorspelling moet op al de vijf entia zijn gebaseerd</i>	95
<i>De alchemist woont en werkt in de maag</i>	97
<i>Als de scheiding niet lukt, treedt rotting op</i>	99
<i>Bederf vindt op tweeërlei manier plaats</i>	103
<i>Vuur, water en lucht kunnen het werk van de alchemist verstoren</i>	105
<i>Er werkt slechts één gif tegelijk</i>	107
<i>Via elk emunctorium wordt een ander gif uitgescheiden</i>	109
<i>De borens zijn er voor de stier</i>	113
<i>Samenvatting</i>	115
<i>Vernijzingen</i>	117